

Esetleges a személyek azonosítása. Ugyanakkor jól használható például egy középiskolai tanár számára, aki a gimnázium környékén lezajlott eseményeket ismertető órán tudja a letöltött filmekkel színesíteni előadását. Helytörténészek egy kiállítás összeállításához szintén hasznosíthatják a honlapon található filmeket, illetve fényképeket, hanganyagokat. Természetesen a történelem iránt nem hivatásszerűen érdeklődő személyek is órákat eltölthetnek az adatbázisban való kereséssel, bővíthetik a forradalommal kapcsolatos ismereteiket.

Markó György

ÖTVÖS ISTVÁN – TRIEBER PÉTER (SZERK.)

A DOLGOZÓ NÉPET SZOLGÁLTÁK?

Fegyveres testületek és pártirányításuk a szocializmusban

(Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2018. 272. o., ISBN 978-6155-65-615-6)

A könyvvel azonos cím alatt rendezett nemzetközi konferenciát a Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB) még 2017 márciusában, ahol – az eseményről készített fényképek tanúsága szerint – szép számú érdeklődő előtt három szekcióban tizenegy előadás hangzott el. Ezek közül állította össze Ötvös István és Trieber Péter az alább ismertetett kötet anyagát. A címválasztás még annak a figyelmét is megragadja, aki nem igazán érdeklődik a magyar hadtörténelem részletkérdései iránt. A könyv külalakja azonban lehetett volna „ütösebb” is, ha felhasználják például a konferenciára, majd a kötet bemutatójára invitáló meghívó kép- és színanyagát. De – a szerkesztők tájékoztatása szerint – mivel egy könyvsorozat egyik darabjáról van szó, nem lehetett eltérni az egységes könyvborítótól. Ugyanakkor elismerően kell szólni a kötet gazdag képanyagáról, amelyet a Hadtörténeti Múzeum fotógyűjteményéből válogattak a kiadvány összeállítói.

Ötvös István nem csak a konferencia szervezője és jelen kiadvány egyik szerkesztője volt, de ő maga jelölte ki a kötet kereteit indító *Szervezés – újjászervezés. Hadsereg és fegyveres erők a kommunista Magyarországon 1945–1958.* című tanulmányában. Némileg történelemfilozófiai megközelítésben mutat rá arra a jelenségre, ahogyan az állami erőszak-monopólium kialakult a modern Európában. Írhatott bármit Lenin az állam elhalásáról, egyik diktatúra sem épített ki olyan, a társadalom minden szegmensét átfogó és ellenőrző erőszakszervezet-rendszert, mint a bolsevik. Ötvös azt a folyamatot elemzi, hogyan lett – szovjet mintára és elvárások szerint – Magyarországon ez a monopólium a pártállam zsákmánya. A NEB katonai munkacsoportjának vezetőjeként elsősorban az 1945 utáni hadseregben lezajló folyamatokat vizsgálja, kiemelve a kommunista parancsnokok irányítása alatt álló Katona-politikai osztály és a személyügyi szervek szerepét a m. kir. Honvédségtől „örökölt” tisztikar „megrostálásában”. Szerinte a második felvonás 1956 után kezdődött, amikor a forradalomban – a hatalom szempontjából legalábbis – csődöt mondott hadsereget és rendőrséget kellett újjászervezni. Helyesebben: először a „piszkos” munkát kellett a karhatalomnak elvégeznie, hiszen eltiporhatta brutális túlerejével a szovjet hadsereg a forradalmat, de valakinek meg kellett törnie a sztrájkoló munkásokat, szétzavarni a tüntető tömegeket, vezetői letartóztatásával megszüntetni a munkástanácsokban folytatott ellenállást. Persze Kádár János túl jó realpolitikós volt már akkor is ahhoz, hogy sokáig engedte volna garázdálkodni szabadsapatait. Idővel leállította a bosszú-

szomjas ÁVH-sokat, és sokszor a forradalom melletti kiállásukat feledtetni igyekvő és ezért a rendteremtés terén túlteljesítő honvédtiszteket, mert azok egy „keményvonalas” visszarendeződés személyi bázisául szolgálhattak volna.

Az elméleti felütésre rimel Okváth Imre tanulmánya *A párt- és a politikai tisztii apparátus újjászervezése a Magyar Néphadseregben 1956-1958.* címmel, amelyben alapvetően a pártszervezetek és a politikai tisztii intézmény ismételt kiépítését elemzi konkrét adatok alapján. Ez az újjászervezési folyamat 1957 nyaráig lezárult, de a végeredmény nem mindenben nyerte el az egykori politikai tisztiek tetszését, hiszen a pártszervezeteknek immár fontosabb szerep jutott a Magyar Néphadsereg életében, mint az egykori társparancsnokoknak.

Trieber Péter nehéz feladatra vállalkozott, amikor *A Magyar Néphadsereg újjászervezése 1957-ben* című tanulmányát megfogalmazta. E tanulmánykötetnek a szűkre szabott keretei között kellett olyan bonyolult történéseket elemeznie, mint a karhatalom megszerzésének okai, körülményei és tevékenységük leírása. A karhatalom létrejöttével szinte párhuzamosan megindult a Honvédelmi Minisztérium újjászervezése is. Trieber külön elemzi a Tisztii Nyilatkozat szerepét a régi-új tisztii állomány kialakulási folyamatában, végezetül kitér arra, hogyan jutalmazta a kormányzat a mellette „tűzben-vízben” kitartó kádereket. A szerző kitűnően megoldotta feladatát, munkája nem csak adatokban gazdag, de olvasmányos stílusú is.

Bár ha stílusról van szó, a szemle készítőjét mindig lenyűgözték Illésfalvy Péter szövegei, aki a kötetben *A Munkásőrség legfelső vezetői 1957-ben* címmel közölt egy tanulmányt. Az olvasónak most sem kell csalódnia, pedig egy alapvetően szociológiai megközelítésű elemzést nem könnyű gördülékenyen megfogalmazni. Nem csak elgondolkodtató volt olvasni remek elemzését a felső vezetők előéletéről, iskolázottságáról, pályafutásáról stb., de jól lehet „szórakozni” például Arató Jenő ezredes Pest megyei parancsnok viselt dolgain. Helyesebben nincs itt kacajnak helye, sokkal inkább sirnivaló, hogy ilyen alakok voltak ekkor élet-halál urai a maguk szemétdombján.

Visszatérve a tanulmányoknak a kötetben elfoglalt sorrendjére Maruzs Roland következik, aki *Különleges feladatok a karhatalomban, avagy „a kommunista szülők gyermekeinek felhasználása” valamint a „munkás álarcot öltött osztályidegenek” felkutatása* címmel írt egy anyagot. A szerzőt a szakma eddig inkább mint rendkívül hasznos, de meglehetősen száraz nyelvezetű életrajzi gyűjtemények összeállítóját ismerte, most a budapesti honvéd tisztii karhatalmi ezredek „iskolalátogató” és felderítő csoportjai tevékenységének leírásával tett tanúbizonyosságot jó témaválasztási képességéről csakúgy, mint a rendelkezésre álló dokumentumok szakértő feldolgozásának magas színvonaláról.

Gulyás Martin szintén nagyon izgalmas témát választott, amikor megírta *„A karhatalom nem más, mint az MSZMP védő hadserege”*. *A honvéd tisztii karhatalom és a forradalmi üzemőrségek fővárosi konfliktusai* című tanulmányát. A fejezet alcímében jelzett konfliktust alapvetően az okozta, hogy a forradalom alatti üzemőrségek irányítása kicsúszott az azok felállítását részben szorgalmazó állampárt kezéből. A hatalom szempontjából nem volt jobb a helyzet 1956 novemberétől kezdve sem, mert kezdetben azok a munkástanácsok voltak megbízva az üzemőrségek megszerzésével, amelyek azután a bábkormányval szembeni ellenállás legfontosabb elemei lettek.

A kötetben ezután egy nemzetközi blokk következik: Lönhárt Tamás a Román Néphadseregtől függetlenített pártállami fegyveres erőszakszervekről értekezik, a Borsa

Sanda – Croitor Mihai kettős esettanulmányokat közöl a romániai mezőgazdaság kollektivizálását kísérő megtorló akciókról az 1949–1962 közötti időszakból. Kissé kilóg a sorból, de a kötet tematikájából is Wladislaw Bulhak tanulmánya, aki – ahogy írása címében fogalmazott – „a szovjet dominancia időszakában” Lengyelország katonai és a polgári hírszerzése közötti kapcsolatait veszi górcső alá. Ezek az írások – még ha nem is fedik le minden tekintetben a tanulmánykötet címében megjelölt témakört – hasznosak, hiszen rávilágítanak történelmünk közös vonásaira csakúgy, mint a nemzeti sajátosságokra.

A kötet záró tanulmánya Kiss Dávid munkája, aki *A Munkásőrség a pártállami struktúrában 1957–1989.* címmel foglalta össze korábbi kutatásait. A szerzőt – akárcsak eddigi publikációit – a források teljes körű felhasználása, és emiatt az adatgazdagság jellemzi, ugyanakkor az olvasóra zúduló információáradatban való eligazodást nehezíti, hogy a szerző nem súlyoz eléggé: ugyanolyan részletességgel ismerteti egy működési szabályzat tervezetét, mint magát a megvalósult változatot.

Összességében megállapítható, hogy a NEB katonai munkacsoportjának összetétele jól reprezentálja az 1945-öt követő időszak magyar hadtörténetével foglalkozó tapasztaltabb történészeket csakúgy, mint egy tehetséges ifjú történész generáció tagjait. Évek óta tartó közös munkájuk eredménye immáron egy kiadványban is helyet kapott, amelyet remélhetően ennek a tudományos műhelynek további produktumai is követni fognak

Markó György

„ZALA” 1968

AZ MN 8. GÉPKOCSIZÓ LÖVÉSZHADOSZTÁLY
HADMŰVELETI NAPLÓJA CSEHSZLOVÁKIA
MEGSZÁLLÁSÁNAK IDŐSZAKÁBÓL

